

Er anbefalingen om utfasing av Skjold-klassen basert på objektive militærfaglige slutninger?

Terje R. Paulsen
Orlogskaptein
Sjøforsvarets Skoler (SSK)

Innledning

Forsvarsstudie 07 (FS 07) er Forsvarssjefens anbefaling om den videre utvikling av Forsvaret i et tjueårsperspektiv. Den er utarbeidet innenfor rammen av overordnede sikkerhetspolitiske rammer. Studien skal utgjøre det fagmilitære rådet til Regjeringen i forbindelse med fremleggningen av en ny langtidsproposisjon for Stortinget våren 2008. Studien er i så måte av stor strategisk viktighet for Forsvarets fremtidige struktur og operative evne. Den får direkte bæring på Norges fremtidige forsvarsevne og politikernes grad av handlefrihet i valg av virkemidler til å hurtig respondere og løse oppdukkende kriser.

Denne artikkelen lanserer spørsmålet om anbefalingen om utfasing av Skjold-klassen er basert på objektive militærfaglige slutninger? For å svare på dette har jeg tatt utgangspunkt i argumentasjonen for anbefalingene om å utfase Skjold-klassen. Jeg drøfter denne anbefalingen i forhold til studiens målsetning og tolkning av Norge og NATOs sikkerhetspolitiske utfordringer fremover¹. Jeg har valgt å ta et sjømilitært og ikke allmennmilitært utgangspunkt for drøftingen.

Studiens anbefaling vedrørende Skjold-klassen

Forsvarsstudien påpeker at *”MTB-våpenets Skjold klasse er utviklet primært for kystnære operasjoner i en anti-invasjonsrolle ved å kunne senke store overflatefartøyer med langtrekkende sjømålsmissiler”*². Videre påpeker studien at *”MTBene ikke videreføres fordi deres hovedkapasitet – evnen til å senke store overflatefartøyer med langtrekkende missiler – kan ivaretas med 2-3 andre plattformer, i første rekke fregatter og undervannsbåter, og i neste omgang også neste generasjon kampfly”*³. Studien inntar allerede her et meget snevert militærfaglig utgangspunkt ved å fokusere på våpenleveranse og krigsscenario alene. Denne argumentasjonen har klare likhetstrekk med den argumentasjonen som preget militærfaglige debatter under den kalde krigen – debatter som var fokusert omkring en symmetrisk trussel fra øst, omkring antall plattformer, omkring fysisk ødeleggelse og våpenleveranse og omkring forsvar i dybden i et anti-invasjonsscenario. Det er synd siden dette er det eneste militærfaglige argumentet for utfasing av Skjold jeg klarer å finne i Forsvarsstudien. Påstanden om at Skjold-klassen primært er utviklet for operasjoner i en anti-invasjonsrolle er etter min oppfatning ikke korrekt. I nyere målsetningsdokument for Skjold-klassen er denne rollen ikke nevnt eller beskrevet⁴.

Forsvarsstudien sier videre at dersom Skjold overlapper med andre kapasiteter, er det andre deler av strukturen som bør styrkes ved eventuelle økte budsjetterammer. *”Samtidig vil*

---

¹ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007 (2007), Sluttrapport (ugradert), www.mil.no/fs07.

² Ibid, side 21.

³ Ibid, side 7.

⁴ Det første målsetningsdokumentet for Skjold-klassen fra 1993 er 14 år gammelt og tar for seg ”anti-invasjon” som en av hovedoppgavene. Dette fokuset har vært gjenstand for endringer i takt med endringer i det sikkerhetspolitiske bildet, nye erfaringer og nye krav. I St. prp. Nr. 82, ”Bygging av Skjold-klasse missiltorpedobåter”, FD 2003, er begrepet ”anti-invasjon” ikke nevnt.

*Sjøforsvaret i en presset personellsituasjon kunne kraftsamle kompetansen og ressursene om å drifte fregattene på en så god måte som mulig. Ut fra en helhetlig vurdering er det derfor ikke mulig å anbefale at Skjold-klasse MTB videreføres*⁵. Studien avslutter også et senere avsnitt med å si at den *”med bakgrunn i en vurdering av denne kapasiteten opp mot andre strukturelementer, de operative behovene og de økonomiske rammene, anbefales det ikke å videreføre MTB Skjold-klassen*”⁶. Studien sammenligner her spesielt Skjold med de nye fregattene og trekker blant annet inn personell- og ressurs situasjonen. Studien tar her ikke høyde for at det kreves nesten samme personellstruktur å drifte en fregatt som det gjør å drifte fem Skjold-klasse MTBer⁷. Operativ effektivitet, det vil si ressurs og aktivitet i forhold til måloppnåelse, kan derfor sies å være høy hos Skjold. Studien understreker samtidig at *”forsvarsplanleggingen må ta utgangspunkt i et nøkternt ambisjonsnivå, der man meget strengt prioriterer å anskaffe de kapasiteter som gir størst operativ effekt*”⁸.

Studien ser altså ut til å basere seg på en ensidig forståelse av Skjold-klassens egenskaper og kapasiteter. Dette kommer klarest til syne når en ser at prosjektets målsetning med utviklingen av Skjold-klassen samsvarer særdeles godt med Forsvarsstudiens vurdering av *”NATOs scenarier som viser at de norske styrkene må være av høy kvalitet og må hurtig settes inn der det er behov.... Styrkene må være fleksible og scenariorobuste, det vil si kunne brukes i flere typer utfordringer...”*⁹. Skjold-prosjektets arbeid i hele den lange utviklingsperioden har vært fokusert omkring fremtidens sikkerhetspolitiske situasjon, og dette fokuset har vært en særdeles viktig inngangsverdi når Skjold-klassen flere ganger har endret design og konfigurasjon underveis. Flexibilitet, kosteffektivisering og et så vidt bruksområde som mulig har hele tiden vært fokus. I tillegg har erfaringer fra øvelser, fra internasjonalt samarbeid og fra testing medført fortløpende endringer. Skjold-klassen representerer den eneste norske maritime plattformen hvor det har vært utviklet en prototype for å skape et best mulig beslutningsgrunnlag for videreutvikling og serieproduksjon. Denne har vært testet under alle forhold, nasjonalt og internasjonalt siden 1999.

MTBene av Skjold-klassen tilfører marinen intet mindre enn et kvantesprang i mobilitet. Dette medfører en reaksjonsevne som gjør dem spesielt egnet til håndtering av episoder på kort varsel langs vår langstrakte kyst¹⁰. Skjold-klassen blir forsvarets mest mobile, fleksible og moderne militære kapasitet for effektiv håndheving av våre interesser i alle kystfarvann over hele konfliktspekteret, nasjonalt og internasjonalt. Stor slagkraft og effektiv kommando og kontroll plasserer disse fartøyene som meget anvendelige innsatselementer for operativ myndighet i et nettverksbasert konsept. Kravet til hurtig innsetting for å vise tilstedeværelse og hevde norsk suverenitet krever *”state-of-the-art”* fartøy med høye hastigheter og lokal kjennskap til klima og farvann. Den er derfor meget egnet for å ivareta oppgaver som tilstedeværelse, patruljering og suverenitetshevdelse. Det er et stort paradoks at man nå

---

⁵ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007, Sluttrapport, side 7. Det er uvanlig at en Forsvarsstudie legger til grunn ambisjoner om å drifte strukturelementer på en så god måte som mulig. Denne ambisjonen og personellsituasjonen burde derfor vært gjenstand for en egen diskusjon.

⁶ Ibid, side 21.

⁷ Jeg vil understreke at hensikten med denne sammenligningen ikke er å sette maritime strukturelementer opp mot hverandre. Hensikten er tvert i mot å skape en sammenligning av operativ effekt og samtidig se på synergieffekter og komplementære forhold mellom Skjold og Nansen. Når studien likevel setter ulike strukturelementer i marinen opp mot hverandre kan jeg ikke unngå å kommentere dette nærmere.

⁸ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007, Sluttrapport, side 10.

⁹ Ibid, side 15.

¹⁰ Det er sentralt å se den fremtidige strukturen i lys av Norges langstrakte kystlinje, Norges ansvarsområder til sjøs, Norges posisjon innen shipping på verdensbasis, Norges ekspansjon innen olje- og offshore samt utfordringene innen fiskeri i nordområdene. I 2006 ble det registrert 52.505 havneanløp (FOHK, 2007).

anbefaler å utfase den eneste nasjonale kapasiteten som har disse egenskapene, samtidig som man satser enormt på energiutvinning i nordområdene. Det er også et paradoks når man i studien hevder å ha lagt vekt på ”å sikre kapasitet til overvåkning og situasjonsforståelse samt suverenitetshevdelse og evne til krisehåndtering i Norge og i norske nærområder”¹¹.

Fellesoperasjoner, Skjold-klassen og synergieffekter

Forsvarets Fellesoperativ Doktrine (FFOD) understreker at ”... Ambisjonen med en fellesoperasjon strekker seg således lenger enn koordinering av separate taktiske grenvise operasjoner under en felles ledelse, og handler om å utnytte de egenskapene som de ulike komponenter og støttefunksjoner har for å oppnå synergieffekter”.¹² Det kan virke som Forsvarsstudien legger til grunn en annen forståelse av fellesoperasjoner når den sier at ”MTBene ikke videreføres fordi deres hovedkapasitet – evnen til å senke store overflatefartøyer med langtrekkende missiler – kan ivaretas med 2-3 andre plattform, i første rekke fregatter og undervannsbåter, og i neste omgang også neste generasjon kampfly”. Studien legger utelukkende vekt på våpenleveranse alene, og ikke på andre egenskaper ved Skjold som hurtighet, signatur, kommando og kontroll, overvåkning. Dette er egenskaper som bidrar til å oppnå de ønskede synergieffekter i fellesoperasjoner.

Studien trekker inn fregatter og undervannsbåter, og i neste omgang også neste generasjon kampfly når den beskriver Skjolds overlappende kapasiteter. Samtidig sier¹³ Konseptuell Løsning for prosjekt 7600 (fremtidig kampflykapasitet) at ”Kampfly er godt egnet i egenskap av kort responstid og god sensor, men har dårligere utholdenhet enn bakke- og sjøbaserte systemer. .... Kampfly som effektorkomponent mot bakke- og sjømål er i fredstid lite egnet”. Løsningen beskriver her kampfly som mindre egnet en andre kapasiteter for å løse maritime oppgaver. FS 07 begrunner nettopp anbefalingen om utfasing av Skjold med overlappende kapasiteter med blant annet nye kampfly.

Forsvarsstudien tar heller ikke eksplisitt opp komplementære effekter mellom hhv Skjold, landkomponenter og nye kampfly. Slike synergieffekter ble imidlertid illustrert og beskrevet i et innlegg av Kadm Jørgen Bergrav under Sola-konferansen i år¹⁴. To forhold er spesielt interessante i innlegget. Admiralen beskriver først en mulig militærmakt i en ny tid. Sentrale faktorer er begrensede styrker, midlertidig og begrenset territoriell ambisjon, høy intensitet og kort varsel, og at luft- og sjødomenet er viktigst. Alle disse beskrivelsene er typiske for en mindre hurtiggående fleksibel maritim kapasitet med effektiv kommando og kontroll, stealth-egenskaper¹⁵ og stor overflatekampevne. Deretter tar Bergrav opp det han betegner som strukturalanse som en selvstendig nasjonal strategisk kapasitet og som balanserte kapasiteter i en konflikt. Her fremheves kombinasjonen av kapasiteter som nye kampfly, landelementer og hurtiggående sjøelementer som Skjold. Denne forståelsen av militærmakt i en ny tid har klare paralleller til det fremtidige sikkerhetspolitiske bildet Forsvarsstudien også beskriver. Studien følger imidlertid ikke den samme logikken som Bergrav gjør når han beskriver strukturalansen som et sentralt virkemiddel i dette sikkerhetspolitiske bildet. I Forsvarsstudien er som nevnt overlappende kapasitet med nye kampfly benyttet som

¹¹ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007, Sluttrapport, side 7.

¹² Forsvarsstaben (2007), Forsvarets Fellesoperative Doktrine (FFOD), side 105, pkt. 0505.

¹³ Avdeling for forsvarspolitik og langtidsplanlegging (2006), Konseptuell løsning for prosjekt 7600 – Fremtidig kampflykapasitet (ugradert uten vedlegg), pkt. 2.5.

¹⁴ K. Adm Jørgen Bergrav (2007), Den militærfaglige begrunnelsen for at Norge skal ha kampfly også i fremtiden, SOLA-konferansen, 2007.

¹⁵ Skjolds evne til å forbli udetektert har vist seg å være meget god. Det må også påpekes at Skjold, i motsetning til fregatter og større overflatefartøy, ikke er et naturlig mål for undervannsbåter under maritime operasjoner i eksempelvis nordområdene.

argument for utfasing¹⁶. Jeg kan ikke se at missiler (JSM) for nye kampfly er finansiert i denne Forsvarsstudien, og det trekkes her inn et missil som ennå ikke er utviklet eller finansiert med den usikkerhet dette innebærer. Så sent som i 2004 besluttet daværende forsvarssjef dessuten å utrangere Penguin Mk III, et missil som har kostet Forsvaret 1 til 2 mrd å utvikle og produsere. På dette tidspunktet, 2004, var det altså ikke så viktig for nasjonen å ha sjømålsmissiler på fly.

Studien bringer på den ene siden frem en klar anbefaling om utfasing av Skjold basert på overlappende kapasiteter samtidig som den sier at strukturelementer som gir bidrag over et bredt spektrum av tenkte scenarier¹⁷ er prioritert høyt. I tillegg er strukturelementer som representerer unike militære kapasiteter, eller som alene kan ha stor strategisk og militærpolitisk betydning selv i begrenset antall, gitt prioritet. Skjold har vært prøvd ut praktisk i flere av disse scenarieklassene med gode resultater.

Målsetning, scenarioanalyser og metodisk grunnlag

Scenarioanalyser ved Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI)¹⁸ understreker ”et behov for å kunne håndtere uforutsette situasjoner som oppstår raskt. De enkelte avdelinger må være tilgjengelige, med høyest mulig grad av interoperabilitet og mobilitet, og raskt kunne organiseres i forband som er tilpasset oppdraget eller operasjonen. ..Strukturelementer som gir bidrag over et bredt spektrum av tenkte scenarier er prioritert høyt. I tillegg er strukturelementer som representerer unike militære kapasiteter, eller som alene kan ha stor strategisk og militærpolitisk betydning selv i begrenset antall, gitt prioritet”¹⁹. Denne argumentasjonen tilsvarer ordlyden i St. prp. Nr. 82 hvor det beskrives et operativt behov og konkrete operative kapasiteter²⁰. Skjold har vært utviklet med en målsetning om høy mobilitet og hastighet kombinert med en lav signatur som gjør den vanskelig å oppdage på radar og i mørke. Den representerer således en unik militær kapasitet som ingen andre NATO-land besitter. I de øvelser hvor KNM Skjold har deltatt – nasjonalt og internasjonalt - har det vært stor interesse for å få denne kapasiteten på sin side i operasjonen for å kunne dra nytte av nettopp hastighet, mobilitet og interoperabilitet kombinert med lav signatur²¹. Skjold har således vært organisert inn i en rekke ulike forband, både nasjonale og internasjonale.

Operasjonsmønsteret til MTB-våpenet har tradisjonelt vært i kystnære områder, både nasjonalt og internasjonalt. Den nye Skjold-klassen har vært utviklet for å også kunne operere i åpne farvann²². Med små ressurser (spesielt besetningsstørrelse og logistiske behov) og samme overflatekapasitet som en ny og moderne norsk fregatt²³, vil den være en strategisk ressurs ved krisehåndtering i eksempelvis nordområdene. Krisens art bestemmer valg av virkemiddel, og i mindre, hurtig oppdukkende krisesituasjoner vil det sannsynligvis være

¹⁶ Forsvarsstudien påpeker imidlertid at ”kampfly er en forutsetning for å kunne utnytte sjø- og landstyrker fullt ut”. FS 07, side 22.

¹⁷ Johansen (2007), ”Internasjonale scenarier for FS 07” og ”Nasjonale Scenarier for FS 07”, FFI 2007. Det bør her nevnes at andre strukturelementer som f. eks nye undervannsbåter heller ikke er finansiert i FS 07.

¹⁸ Forsvarsstudien metodikk bygger på en scenariotilnærming, der Forsvarets Forskningsinstitutt og Etterretningstjenesten har utviklet et antall sikkerhetspolitiske scenarier. Disse representerer i følge studien i sum hele bredden av mulige utfordringer og situasjoner i våre egne nærområder hvor regjeringens handlefrihet vil avhenge av å ha militær kapasitet tilgjengelig (FS 07, side 5).

¹⁹ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007, Sluttrapport, side 5.

²⁰ St. prp. Nr. 82, ”Bygging av Skjold-klasse missiltorpedobåter”, pkt 2.3 - behov/operative kapasiteter.

²¹ NATO anmoder om Skjold-klassen til NRF i 2009 i siste ”Force Requirements”.

²² ”Skjold har vist at den har evne til rask forflytning i åpen sjø i dårlig vær fra et kontinent til et kontinent”. St. prp. Nr. 82, ”Bygging av Skjold-klasse missiltorpedobåter”, FD 2003.

²³ Skjold har samme overflatevåpen som Nansen. Med større hastighet, lavere signatur og god decoy-kapasitet i tillegg, vil den være meget egnet sammen med Nansen-klassen i overflateoperasjoner.

fornuftig å benytte en hurtig og kosteffektiv Skjold-klasse i en innledende fase. To Skjold-klasser sammen ville samtidig gitt en enda større grad av handlefrihet og fleksibilitet i løsningen av konflikten. Ved en mulig eskalering over tid ville Skjold og Nansen med NH-90 helikopter sammen - med deres komplementære systemer i flere dimensjoner og i tid og rom - vært unike i kombinasjon. Målsetningen med Skjold-klassen og dens allerede utprøvede unikhet er her åpenbar i forhold til det reaksjonsbehovet som er skissert i studien.

Forsvarsstudien vektlegger også ”at utfordringene og de tenkte scenariene i nærområdene må være dimensjonerende for strukturen. Her krever effektiv krisehåndtering en reell mulighet til å unngå å eskalere en situasjon unødig, samtidig som det krever militær evne til hurtig og robust innsats for å kunne etablere et nærvær og et svar på en militær utfordring når det vurderes som hensiktsmessig”²⁴. Målsetningen med utviklingen av Skjold-klassen har nettopp vært effektiv krisehåndtering og ikke minst å unngå eskalering ved å utgjøre et mindre fartøy i NATO-målestokk, og å kunne operere skjult og raskt kunne deployere for å demonstrere tilstedeværelse og hensiktsmessig innsats²⁵. Spørsmålet er da må stille seg er om Forsvaret ikke har evnet å operasjonalisere og utvikle disse målsetningene i praksis? Alle tester samt Skjolds deltakelse på ulike nasjonale og internasjonale øvelser viser imidlertid det motsatte. Tilbakemeldinger fra USA etter ett års seilas og samarbeid med den amerikanske marine var helt klar; ”Dette er fremtidens plattform”²⁶.

Det står å lese i studien at ”det i dag vil dreie seg om isolert og begrenset bruk av makt for å presse regjeringen til å endre kurs i et politisk stridsspørsmål eller bøye seg for konkrete krav. Karakteristisk for denne maktbruken er at den vil være langt mer begrenset enn de klassiske invasjonsscenariene i forhold til både tid, rom og styrkeinnsats. Til gjengjeld kan en slik operasjon gjennomføres på meget kort varsel²⁷, fordi den uansett ikke vil kreve større styrker enn vedkommende stat har tilgjengelig på stående basis”²⁸. Skjold-klassen har under øvelser vist seg å være en kapasitet som er meget godt egnet til å møte mer begrenset maktbruk i både tid, rom og styrkeinnsats. I tillegg vil Skjold som tidligere nevnt kunne deployere hurtig og med meget kort reaksjonstid.

Forsvarsplanlegging og vedtatt struktur

Det står angitt i studien at gitt ”de krav til Forsvaret som den moderne trussel innebærer ift varslings- og andre faktorer, vil en forsvarsstruktur som skal være tilpasset utfordringen måtte bestå av stående styrker med høy reaksjonsevne, treningsstandard og materiellstandard til enhver tid”. Når så Forsvarsstudien påpeker at ”på dette grunnlag anbefales det en struktur som i hovedsak viderefører dagens kapasiteter, men med enkelte unntak. Viktigste av disse er at MTB-våpenet foreslås nedlagt. Det anbefales imidlertid også satsing på nye og

---

²⁴ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007, Sluttrapport, side 15.

²⁵ Skjolds oppgaver i fred og krise er blant annet å (1) utøve sjøkontroll i norsk territorium og kystnære farvann, herunder suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse i områder med norsk jurisdiksjon, (2) utøve overvåking i norske interesseområder, og (3) opprettholde/utvikle høy materiellkvalitet og -beredskap for å være forberedt til krigsoperasjoner og derav bidra til å heve terskelen for angrep mot Norge. (Operative forhold, Skjold kravdok.)

²⁶ ”Etter ønske fra US Navy ble KNM Skjold utlånt til USA fra høsten 2001 til høsten 2002. Operativt testprogram og øvelser viste at Skjold-konseptet kan være et relevant konsept for fartøyer som skal operere i kystnære farvann utenfor det nord-amerikanske kontinent”, St. prp. 82, Bygging av Skjold-kl MTB, FD 2003.

²⁷ FFOD bygger på 3 konsepter; manøvertenkningen, EBO og NBF. Den første, manøvertenkningen, inneholder 2 komponenter som er sentrale for å kunne utnytte oppdøkkende muligheter; tempo og villedning. Tempo (fleksibilitet og omstillingsevne) angriper lederens viten mens villedning angriper lederens forutseenhet (Sun Tzu). I Skjold prosjektet står disse to egenskapene meget sentralt. Med den høyteknologien og fleksibiliteten Skjold har, er plattformens egnethet ift de to sistnevnte konseptene unødvendig å kommentere nærmere.

²⁸ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007, Sluttrapport, side 6.

*fremtidsrette kapasiteter*²⁹. Her argumenteres det først for høy reaksjonsevne, treningsstandard, materiellstandard og nye, fremtidsrettede kapasiteter. Paradoksalt nok følges dette opp med begrunnelsen om at *derfor foreslås MTB-våpenet nedlagt*³⁰.

I studien står det videre at *”den militære trussel eller utfordring som Forsvaret nå må kunne møte således har en annen karakter enn før. Det dreier seg ikke lenger om massiv invasjon for å annektere store norske områder innenfor rammen av en europeisk storkrig. I dag vil det i stedet dreie seg om isolert og begrenset bruk av makt for å presse regjeringen til å endre kurs i et politisk stridsspørsmål eller bøye seg for konkrete krav*³¹. I dag indikerer altså FS 07 et skifte i krigens karakter fra massiv invasjon og over mot begrenset maktbruk. Dette skiftet var allerede tidlig på 1990-tallet tema på ulike MTB-seminarer og fikk etter hvert også betydning for utformingen av målsetningene med den nye Skjold-klassen. Skiftet har også vært styrende for utforming av alle øvelser og taktikkutvikling i MTB-våpenet på hele 1990-tallet, både nasjonalt og internasjonalt. Det interessante med dette skiftet er, som FS 07 riktig nevner, at *”maktbruken vil være langt mer begrenset enn de klassiske invasjonsscenarioene i forhold til både tid, rom og styrkeinnsats. Til gjengjeld kan en slik operasjon gjennomføres på meget kort varsel*³². Nettopp dette har vært dimensjonerende for Skjold-klassen, og denne argumentasjonen står derfor i kontrast til argumentasjonen omkring anbefalingen om utfasing. Det sies videre at *”det er overveiende sannsynlig at en slik militær styrkedemonstrasjon ville rette seg primært mot sjø- eller luftterritoriet snarere enn landterritoriet*³³. Dette burde logisk sett vært fulgt opp av en anbefaling om prioritering av fleksible, hurtige og mindre kosteffektive maritime styrker i nordområdene.

Det skaper også uklarhet i norsk forsvarsplanlegging når det anbefales at en kapasitet som er nesten ferdig utviklet og serieprodusert skal fases ut. Det er bygget seks skrog ved verftet i Mandal hvorav to er ferdigstilt og gjennomfører sjøtester i disse dager. Samtlige våpensystem er også ferdige og under installasjon. Våpensystemene utgjør alene 40 prosent av prosjektets kostnader. Kostnadene er til nå minst fem mrd NOK³⁴, og utdanningsbehovene er allerede implementert i kurspakker og utdanning i MTB-våpenet.

Erfaringer, tilbakemeldinger fra MTB-operasjoner og kompetanse

Forsvarssjefens utgangspunkt når en ny forsvarsstruktur nå er foreslått har bl.a. vært at *”strukturen primært skal innrettes mot nasjonal krisehåndteringsevne og forsvar av norske områder sammen med våre allierte.... Forsvaret må i tillegg bygge inn en evne til å møte den såkalte asymmetriske trusselen, altså trusselen fra den internasjonale terrorisme og andre ikke-statlige aktører*³⁵. Den siste målsetningen har vært fokus i de utenlandsoperasjoner MTB-våpenet har deltatt i den senere tid. Det norske MTB-våpenet har de siste årene ved flere anledninger vist sin fleksibilitet, relevans og evne til å løse også denne typen oppdrag. I

---

²⁹ Ibid, side 7.

³⁰ Situasjonen med Elektron i nordområdene fungerer som et godt eksempel i forhold til reaksjonstid. Når situasjonen tilspisset seg kunne Skjold seilt fra Bergen og likevel vært fremme før Elektron nådde russisk territorialfarvann. En slik egenskap kan ingen andre maritime kapasiteter utvise.

³¹ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007, Sluttrapport, side 6.

³² Ibid, side 6.

³³ Ibid, side 6.

³⁴ Tallet er høyere enn 5 mrd NOK dersom en legger til grunn at Skjold forseriefartøy hadde en kostnadsramme på ca. 500 MNOK. Deretter ble selve Skjold-kontrakten besluttet med en kostnadsramme på ca. 5 mrd NOK. Nytt norsk Sjømålsmissil (NSM) ble utviklet med en ramme på 2 mrd NOK og en ramme for serieanskaffelse på 3 mrd NOK. NSM er planlagt benyttet på Skjold og Nansen og må nå kostnadmessig stilles i et helt annet lys dersom kun fregattene skal benytte dette missilet. Missilets vekt og egenskaper var initielt tilpasset Skjold.

³⁵ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007, Sluttrapport, side 6.

farvannet utenfor Libanon håndhevet MTBer nylig FN resolusjon 1701 og overvåket all maritim trafikk i området. I Gibraltar kontrollerte MTBer all maritim trafikk inn og ut av stredet. I de senere års NATO-øvelser har de norske MTBene vært meget etterspurte og har gjort seg bemerket ved sin anvendelighet til å møte asymmetriske trusler eller håndtere operasjoner på hele konfliktskalaen. De siste 10 årenes treningsmønster og utdanning har også vært fokusert mot alternative trusler. I alle disse operasjonene og øvelsene har MTBene vist seg som meget mobile, fleksible, deployerbare og anvendelig. Jeg må understreke to ting her; Først det faktum at ingen av disse operasjonene har hatt preg av anti-invasjon, dernest at de også er gjennomført av den forrige MTB-typen (Hauk-klassen) som har en atskillig lavere mobilitet, sensorkapasitet og kampkraft enn den nye Skjold-klassen som nå er anbefalt faset ut. Hauk-klassen er nå inne i sitt siste seilende år.

GIS holdt tale i Oslo Militære Samfund den 09. oktober i år, en måned før Forsvarsstudien ble fremlagt. Han fokuserte blant annet på at ”...våre to nye fartøysklasser, Nansen og Skjold, representerer en ny generasjon krigsfartøy. Størrelse, rekkevidde og ytelse vil gjøre disse fartøyene svært forskjellige fra sine forgjengere. Fridtjof Nansen og Skjold er teknologisk meget avanserte plattformer. ... Vi kan ikke tillate oss å skape huller i den maritime strukturen. Innfasing av våre nye kampfartøyer har derfor høyeste prioritet”³⁶. Selv om innholdet i talen er forankret i St. prp 42 (2003), representerer dette en motsetning til Forsvarsstudiens anbefaling om utfasing. Det sier oss også at det ikke kan være korrekt at Skjold ikke er ønsket av den militære ledelse slik flere politikere har forsøkt å få frem i media i den senere tid. Ser man bort fra minefartøy og ULA-klasse undervannsbåter, består den norske marine om få år av kun fem fregatter (3 operative) og seks Skjold (5 operative) med overflatekampkraft. Man må være klar over at en utfasing av Skjold i en så liten marine, vil skape ubalanse i den maritime nasjonale komponenten. Uten Skjold svekkes fleksibiliteten betydelig i konsepter hvor Nansen, Skjold og Ula opererer sammen i egne maritime styrker. Dette har allerede vært utprøvd med meget positive erfaringer.

Nansen-klassen rekrutterer mye av sitt personell fra MTB-våpenet i dag. Ved å utfase MTB-våpenet forsvinner dermed mangfoldet gjennom flere ulike operative maritime utdanningsarenaer. MTB-våpenet har tradisjonelt vært et våpen som har utdannet offiserer som i ung alder gis ansvar og kommando med de krav og det store handlingsrom dette innebærer. Sjøforsvaret og MTB-våpenet har vært fremst i NATO innen hurtigbåtnavigasjon i kystnære farvann. Denne kompetansen forsvinner også med en eventuell utfasing.

Skjold-klassen, spesialstyrkene og de senere års operasjoner

Det er nedsatt en egen arbeidsgruppe³⁷ bestående av flere ulike kompetansmiljøer i Forsvaret som ser på *synergieffekter* mellom Skjold-klassen og spesialstyrkene. Spesialstyrkene har på lik linje med de norske MTBene vært en meget ettertraktet kapasitet i NATO. Arbeidsgruppen ser blant annet på mulighetene for å kunne benytte Skjold som plattform for spesialoperasjoner med bakgrunn i nettopp dens unike militære egenskaper og hastighet i fremtidens krisescenario. Dette ønsket er forankret i de erfaringer spesialstyrkene har gjort seg under de siste års deployeringer og øvelser. Dette viser også at Skjold-klassen er en ettertraktet fremtidsrettet kapasitet med egenskaper som går langt utover ren våpenleveranse.

Norge er eneste nasjon i NATO som har et fartøy med denne type egenskaper. US Navy har derfor med stor interesse forsøkt å tilegne seg kunnskaper om hvordan fartøyet er utviklet og

---

³⁶ GIS tale i Oslo Militære Samfund, 09. okt 2007, Forsvarsnett 2007.

³⁷ AG Skjold-SOF er nedsatt av Sjef MTBV og Sjef MJV. Mandatet er gradert begrenset.

hvordan det opererer. Skjold samarbeidet med US Navy og US Navy SEALs i over ett år og USAs fokus var den gang å utvikle en egen nasjonal og fremtidsrettet kapasitet for overvåkning, terrorbekjempelse og suverenitetshevdelse med basis i Skjold-konseptet.

Suverenitets-, myndighetsutøvelse og krisehåndtering

Forsvarsstudien påpeker at ”med den anbefalte strukturløsning opprettholdes evnen til myndighetsutøvelse til havs på minst dagens nivå. Evne til grensekontroll i territorialfarvannet og på grensen til Russland opprettholdes”³⁸. Den anbefalte strukturløsning innbefatter ikke Skjold-klassen og denne påstanden er derfor vanskelig å forstå uten en nærmere fagmilitær argumentasjon. I følge studien vil altså evnen til myndighetsutøvelse til havs *økes* selv om Skjold-klassen - med dens fleksibilitet, hurtighet og evne til tilstedeværelse – eventuelt ikke innføres. Det er riktig at evnen til myndighetsutøvelse ikke utelukkende er hengt opp i *antall* plattformer. Det er også riktig at kystvakten også driver myndighetsutøvelse i nordområdene hver dag i fredstid. Nansen-klassen har også atskillig forbedret militær kampkraft i forhold til det Oslo-klasse fregatter hadde, blant annet med NH-90 helikopteret. Imidlertid vil en av tre til enhver tid operative Nansen-klasse fregatter sannsynligvis delta i de stående NATO-styrkene utenlands mens nummer to vil delta i operasjoner eller øvelser i andre deler av Norge. Hvordan evnen til myndighetsutøvelse i nordområdene *økes* med den nye strukturløsningen er derfor uklar.

Studien avslutter avsnittet om nasjonale oppgaver med å understreke at strukturens fleksibilitet, robusthet og innsatsevne for å styrke evnen til suverenitetshevdelse samlet sett *økes*. ”Dette bidrar til å øke myndighetenes handlingsrom ved kriser”³⁹. Noe av det mest sentrale for myndighetene og regjeringen i en eventuell krisesituasjon er muligheten for å ha et stort handlingsrom og et spekter av virkemidler å velge mellom avhengig av krisens omfang og intensitet. Kun en type overflatekampfartøy alene gir etter min mening ikke den ønskede fleksibilitet, robusthet og innsatsevne som kreves i det sikkerhetspolitiske bildet som Forsvarsstudien beskriver.

Driftskostnader og økonomiske forhold

Etter at Forsvarsstudien ble offentliggjort har diskusjonen omkring anbefalingen om utfasing av Skjold en rekke ganger falt ned på at det utelukkende er økonomiske begrunnelser bak anbefalingen. Det har også vært sagt at anbefalingene i studien i hovedsak har vært økonomisk drevet. Dette stemmer overens med at jeg ikke kan finne noen klare fagmilitære argumenter for utfasing av Skjold i selve studien. Det samsvarer også med at Forsvarsstudien sier at ”det lå som et premiss for Stortingets beslutning om å anskaffe Skjold-klassen at Forsvaret skulle tilføres ressurser, slik at innfasing av Skjold ikke skulle gå ut over andre deler av Forsvarets struktur”⁴⁰. I og med at dette premisset ikke er oppfylt i budsjettene siden 2002, anbefales nå Skjold utfaset. I studien skisseres det samtidig et behov om økte forsvarstildelinger. De siste års tildelinger har blant annet ikke vært justert for reell pris- og lønnskompensasjon og den erfarte budsjettutviklingen har i prinsippet vært flat. De økonomiske premissene for anskaffelse av Skjold har derfor ikke vært opprettholdt.

Det er logisk at strukturelementer må tas ut dersom bevilgningene tilsier at man ikke kan drifte den fremtidige strukturen. Den økonomiske situasjonen tilsier da at man må ta et strategisk valg i forhold til fremtidig operativ struktur. Hvilket valg man tar må imidlertid

---

³⁸ Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2007, Sluttrapport, side 28.

³⁹ Ibid, side 29.

⁴⁰ Ibid, side 7.

hvile på faglige begrunnelser. Økonomi tilsier at man må ta et valg – faglige forhold tilsier *hvilket* valg man tar. Dette nevner studien selv når den sier at metodikken bygger på en scenariotilnærming med ulike sikkerhetspolitiske scenarier. Studien sier at denne operative strukturen blir så holdt opp mot økonomiske og andre kriterier, først og fremst ved at de ulike kombinasjoner av enheter og våpensystemer kostnadsberegnes. Deretter sier studien at den endelige strukturen er fremkommet ved å kombinere de høyest prioriterte operative kapasitetene med den mest mulige tilpassede logistikk- og støttestruktur. Dette tilsier at resultatet av de ulike kapasiteters evne til å levere operativ effekt og kampkraft i de ulike sikkerhetspolitiske scenarier vil være avgjørende for den videre sammenligningen og kostnadsberegningen⁴¹. En annen måte å karakterisere dette på er å gradere kapasitetene i forhold til scenarierobusthet. En prioritering og gradering av ulike operative kapasiteter og strukturelementer krever en militærfaglig begrunnelse, noe annet ville være metodisk feil⁴².

Dersom et strukturelement utfases utelukkende av økonomiske årsaker skulle man samtidig tro at det av fagmilitære årsaker likevel kan være *ønsket* i den fremtidige strukturen. Med dette som utgangspunkt finner jeg det merkelig at studien ikke argumenterer *for* å beholde Skjold-klassen i den fremtidige strukturen. Jo bedre den fagmilitære argumentasjonen for denne kapasitetens fortrefelighet i det fremtidige sikkerhetspolitiske bildet hadde vært, jo høyere vil sannsynligheten for økte fremtidige budsjettildelinger vært. I tillegg ville et argument vært at det i en liten marine er fornuftig å satse på den mest tidsriktige og mest oppdaterte teknologi – ikke bevare de eldste plattformene som om få år må erstattes med nye⁴³. Studien anbefaler imidlertid Skjold utfaset basert på overlappende våpenkapasitet. I Anbefalt Operativ Struktur⁴⁴, trekkes det imidlertid frem noen positive sider ved Skjold-klassen. Disse finnes altså i studiens grunnlagsmateriale og kunne således vært en begrunnelse for å beholde Skjold dersom økte budsjettildelinger ble gitt. Disse positive sidene er ikke nevnt i selve FS07.

Avslutning

Det er med en viss ærefrykt jeg nå uttaler meg kritisk til deler av det omfattende arbeidet som er lagt ned av arbeidsgruppen som har utarbeidet Forsvarsstudien. Jeg håper likevel at jeg med denne artikkelen bidrar konstruktivt i diskusjonen omkring Norges fremtidige Forsvar generelt og MTB-våpenet spesielt. Jeg håper også at den bidrar til større grad av åpenhet, tydelighet og logikk i debatten omkring Forsvarets fremtidige operative evne i nordområdene generelt og MTB-våpenets fremtidige rolle spesielt. Min forventning er at det fremover legges til grunn logiske og tydelige fagmilitære begrunnelser for utfasing av Skjold-klassen før beslutningen skal tas i Stortinget. Dette skylder vi politikerne, opinionen og ikke minst våre egne ansatte. Dersom denne artikkelen bidrar til dette er mitt mål nådd.

---

⁴¹ Dersom en legger til grunn at Skjold har årlige driftskostnader på totalt 250 MNOK kan ikke kostnadsberegningene alene lede frem til en anbefaling om utfasing. FS07 legger for øvrig til grunn 250 MNOK mens Sjøforsvaret har anmodet om 180 MNOK årlig til drift av et fullt operativt MTB-våpen. Beregninger viser også at den årlige driften av 5 operative Skjold-klasser utgjør mindre enn 0,8% av Forsvarets årlige driftsmidler. Innsparte kostnader ved en eventuell utfasing står derfor etter min mening ikke i forhold til tapt operativ effekt.

⁴² Forsvarsstudien trekker frem at *operative behov* er viktig når den anbefaler å ikke videreføre Skjold-klassen. Studien sier eksplisitt at anbefalingen er basert på en sammenligning av strukturelementer, operative behov og økonomiske rammer. Disse operative behovene er her rangert høyere en økonomiske rammer.

⁴³ "...one of the fundamental ideas in the *jeune école's* naval theory; the weaker side should resort to alternative strategies and tactics, taking advantage of the possibilities opened up by technological progress". A. Røksund (2004) "The Jeune 'Ecole: The Strategy of the Weak", I "Navies in Northern waters – 1721 – 2000" (2004). Kapitlet I boken viser hvilke typer kapasiteter som gir størst operativ effekt for mindre nasjoner med små marinestyrker hvor det satses på mindre plattformer, alternative strategier og ny teknologi.

⁴⁴ Anbefalt operativ struktur, vedlegg 1, (Begrenset) datert 5. november 2007, pkt. 3.29.1.

Artikkelen lanserte innledningsvis spørsmålet om anbefalingen om å utfase Skjold-klassen er *basert på objektive militærfaglige slutninger*? Etter å ha drøftet og sammenlignet anbefalingen med studiens målsetning og tolkning av Norge og NATOs sikkerhetspolitiske utfordringer fremover, er hovedinntrykket at det er særdeles vanskelig å finne en klar og logisk militærfaglig argumentasjon for å utfase Skjold. Studien bringer frem en rekke sikkerhetspolitiske beskrivelser og argumenter for Norges behov for unike kapasiteter som står i kontrast til selve anbefalingen om utfasing. Den legger samtidig til grunn en heller ensidig forståelse av Skjold-klassens operative egenskaper som er relatert til våpenleveranse alene. Argumentasjonen blir ytterligere upresis av at anti-invasjon bringes inn i drøftingen. Svaret på det innledende spørsmålet i artikkelen er således at anbefalingen om utfasing av Skjold etter min mening ikke er godt nok basert på objektive militærfaglige vurderinger. En klar og presis fagmilitær argumentasjon burde være en forutsetning når en anbefaler å utfase kapasiteter som til nå har kostet minst 5 mrd NOK.

Etterord og refleksjoner

Jeg vil anta at flere offiserer i Sjøforsvaret generelt og kanskje også i MTB-våpenet spesielt etter hvert vil slå seg til ro dersom det tas en beslutning om å ikke videreføre MTB-våpenet i den nye strukturen. Dette er imidlertid avhengig av to grunnleggende forhold. Først og fremst at den fagmilitære argumentasjonen om utfasing er fornuftig, metodisk god, overbevisende og logisk, og dernest at det har vært en åpen, troverdig og inkluderende fagmilitær debatt⁴⁵ i perioden mellom studiens fremleggelse og tidspunktet for den endelige beslutningen. I dette tilfellet opplever jeg at ingen av disse to forholdene er ivaretatt. Det eksisterer slik jeg ser det logiske brister vedrørende argumentasjonen for utfasing av Skjold i studien samtidig som innspill til debatten utøves med en viss usikkerhet. Debatten i etterkant av den endelige beslutningen kan da komme med full tyngde. Forsvarsministerens initiativ til debattsiden *Forsvarsdialog.no* er i så måte et meget godt initiativ for å unngå nettopp dette.

---

⁴⁵ En debatt er en form for meningsutveksling. Når klare og tydelige militærfaglige argumenter uteblir blir det vanskelig å *utveksle* mening. Flere gode militærfaglige avisinnlegg og uttalelser i media har den siste tiden gitt ensidig støtte og mening til Skjold-klassen. Flere bærer dog preg av det samme - en meningsytring som fokuserer på (og argumenterer mot) *selve* anbefalingen om utfasing og ikke på *argumentasjonen* for utfasing. Denne argumentasjonen er så vanskelig å finne i studien at det kan bidra til en avsporende debatt.